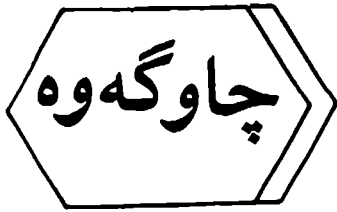

لیکولینه وه

دهر باره ی نه و وشانه ی له وهرده گیرین :

رفیق محمد شوانی
ماموستای په یمانگای ماموستایانی ههولیر

هه بابه به شیکه - هه ی سنجیری سوسه که بر به سی
کوردی - کولبجی نادابی زانکوی صلاح الدین سالی ۱۹۸۸
یشکیش کراوه . به که مینک ده ستکاری به وه بلاوده کربته وه .

پیشه کی

چاوگه ، وهك به شیکه یه که چار گرنگی ناخاوتن ده ورینکی دیارو
جالک راده گه به نی و ده بیئت له زمان دا . نهمه چ به شیوه ی ناسایی
خوی و چ وه کو وه رگرتن و دارشتی وشه ی تر لیوه ی ، به هوی رۆنان و
نیگدانه وه .

ههروهك ده زانین زمانی کوردی به کیکه له و زمانانه ی به هوی
یکدانه وه . فرههنگی زمانه که ی ده وله مند بووه ، نه وهش ده زانین که
چاوگه چ به ریگای دارشتن و چ به ریگای لیکدانه وه ، وشه
زاراوه ی بی نه ژمار لیوه ی پینک ده هینریت . به هوی گه بران و
خوخه ریک کردن و لیکولینه وه وه ، به ریگای دارشتن وه ورگرتن له
چاوگه وه ، زمانه وان له بهر رۆشنایی زمانه که مان دا ده توانیت یاساو
ده ستوری دارشتن و پیکهاتی وشه زاراوه کانی بدوزینه وه .

چون چاوگه به شیکه چالاکی ناخاوتنه هه به و چه شنهش له
دارشتن و لیکدانی وشه ی وه کو : ناو ، ناوه لئاو ، فرمان . . . دا ، که
به شه ناخاوتنی دین ده ورده بیینی .

باسه که ی نیمهش که تاییه ته به (ناوی بکه ره) وه له چاوگه وه
وهرده گیریت و ده چینه وه ریزی به شی ناخاوتنی دی . بودارشتی وشه ،
چاوگه به بهرته و سه رچاوه ی دروست بوون و پیکهاتن ده زانین ، نهك
فرمان ، چونکه چاوگه و فرمان نه گه رچی واتای روودان ده گه به ن به لام
چاوگه وهك فرمان کهس و کاتی تیدای نی به ، باه ته کانی سهروهش
واتایه کی چاوگه کانیان له رووی روودانه وه ده گه به ن و وه کو چاوگیش
نه به ستراون به کهس و کاته وه . فرمانیش بیجگه له رووداو ، کهس و
کاتی تیدایه و بویهش گهردان ده کربیت . که واته نه و جووره وشانه ی
سهروهه له م رووه وه نه گه ر جارینک له چاوگه وه دوورین ، نه وه دووجار له
فرمانه وه دوورترن . له رووی رۆنانه وه چاوگه نهك فرمان به سه رچاوه و
بنه مای وشه دارشتن ده زانین . چونکه فرمان و هه موو جووره کانی به

(رابردوو ، رانه بردوو ، داخواری) به وه خویان ره گه و قه ده کانیان نه
چاوگه وه به لادانی (ن) ه که ی وه رگیراون و به هوی خسته سهری
نیشانه ی تاییه تی به جوړی فرمانه که و پیوه لکاندن رانه وه نکوه
که سیکانه وه نه وسه دروست ده بن و جوړی فرمانه کان دیاری ده کربین .
که و ابو فرمان خوی دپازاوه وه له چاوگه وه وهرده گیری . بو به ننگه فرمانی
رانه بردوو

ههروه ها داخواریش نه گه ر نیشانه و رانه وه کانی که به هویانه وه
دروست بوونه و هیچ واتایهك نابخشن . وهك :

دهریم : فرمانی رانه بردوو له ره گگی چاوگی (رویشتن) هوه وه رگیراوه
به لایردنی (ده) ی نیشانه ی رانه بردویی و رانه وه لکاوه که ی (رو)
ده مینته وه . نه گه رچی پاریزه ری مانای بنه مای چاوگه که به وه له رووی
دارشته وه هه لس و که وتی وشه ی له گه ل دا ده کربیت به لام هیچ واتایهك
نابخشیت . له پاشان دا رانه وه کان له گه ردان کردن دا گورانیان به سه ردا
دیت له تیشه ره وه بو تیشه په ره وه ههروه ها له رابردوو بو رانه بردوو
داخواریش له گه لیان دا . که واته فرمان خوی له خوی دا وشه به کی
سه ره خوی نه له رووی پیکهاتنه وه چونکه مورفیمی تری جیاواز جیاواز
له دروست بوونی جووره کانی به شدارده بن . وهك :

[ده] ی : نیشانه ی رانه بردویی ، ده که م ، ده نووسم ،

[ده] ی : نیشانه ی رابردویی به رده وای وهك : ده خوارد .

[وه] ی : نیشانه ی رابردویی ته و او وهك : نووسیوه .

(بوو) : بو رابردویی دووره وهك : خوارد بوو .

که چی چاوگه : خوی وشه به کی سه ره خوی وه هیچ مورفیمیکی
تری ریزمانی به شداری پیکهاتنی ناکات . ته نانه ت (ن) ه که ش
که شی هی بهرته ی چاوگه که خویته ی له هه موو چاوگیک دا هه به و
ناگوریت به لام هه رچی نیشانه کانی فرمانه پیوه لکاوه وه له گه ردان کردن دا

بو نمونه راناوه لکاوهکانی دهگورین وهک:

رویشتم، رویشیت، رویشت

رویشتین، رویشتن، رویشتن بو رابردوو

دهروم، دهروین، دهروات

دهروین، دهرون، دهرون بو رانه بردوو

بنوسه، بنوسن بو داخواری

بوئه له رووی دارشتهوه^۱ چاوگ بهسه رچاوهی وشه رونان دهزاین.

بابه تکانی ثم باسهش وهک (ناوی بکهر. ناوی بهرکار، ناوی چاوگ، ناوی جیگا، ناوی نامیر) له چاوگه به یارمهتی پیشگرو باشگروه پیک دههینرین. (له مهولا بهی دهرفهت باسی همرویان دهکهین)

ناو له رووی وهگرتنهوه دوو جوژه:

۱ - ناوی ساده: ئەو ناوانه که سه به خو هه و له وشه تروه وهرناگیرین. وهک: ناسن، شاخ، پیاو، گول.

۲ - ناوی ناساده: ئەو ناوانه که به ریگای دارشتهوه له وشه سهر به خو تروه وهرده گیرین. وهک ناوی دارژاو، ناوی لیکدراو چ له چاوگه بیت یا له وشه تروه به هوی زیاده وشه تروه. لیره دا نیمه ته نه له (ناوی بکهر) دهدوین، نهگه دهرفهتیش هه لکه موت ئەو ئەوانی دیش باس دهکهین.

نیهه ته نه نه جور دووهمی دهدوین که له چاوگه وهرده گیرین و تایه ته به ناوی بکهرهوه:

ناوی بکهر (اسم الفاعل Nomen Agent)

ناوی بکهر بهو وشانه دهوتریت که له چاوگه وهرده گیرین و واتای رووداویک له لایه نیش کهروه دهگه به نن توانا تایه ته یه که یان سیفه تیکی هه دهوام و - هه میه یی یان بی ده به خشیته.

ناوی بکهر له رووی پیکهاتهوه دوو جوژه:

۱ - ناوی بکهری دارژاو

۲ - ناوی بکهری لیکدراو

ناوی بکهری دارژاو: -

ئەو ناویه که له چاوگی ساده دارژاو نیهرو تینه په رهوه به یارمهتی پیشگرو باشگروه

وهرده گیریت، وهکو: هاتوو، رویشتوو، دانیشتوو، ههستاو، گریاو، فراو، هه لچوو، نووسه، رویشتوو، بکیل، کریار، داپاچ، زانا، گهروک، ته ریده.

۱ - ناوی بکهر له چاوگی تینه په ری گوزانهوه (انتقالی) دا به لادانی نوونی چاوگ و پیهو لکاندنی باشگه ری (و) بو سه ره دی چاوگی کونانی هاتوو به (۱، ی) سازه بی، به لام نهگه به (ت، د) کوتاییان هاتبیت ئەوا (و) ی پیوه ده لکیت، وهک:

چاوگی تینه په ره	قهدی چاوگ	باشگر	ناوی بکهری دارژاو
ههستان	ههستا	و	ههستاو
گریان	گریا	و	گریاو
فرین	فری	و	فریو
دانیشتن	دانیشت	وو	دانیشتوو
گهیشتن	گهیشت	وو	گهیشتوو

ئەم ریزه به له چاوگی (وا) ی تینه په ری ناویزه ی (چوون، بوون) هوه له شیوه ساده که یانهوه وهرناگیرین، چونکه لهگه ریزه ی رابردوووه نزیکه که یهوه تیکه له دهن و واتای (ناوی بکهر) ته نه به دارژاو ده به خشن نهک به ساده یی نهگه (مصدر) که واوی و تیکه یی وهکو (هه لچوون، لچوون) اکتفا به واوه که یی خو ده کری و یعنی هه به فریدانی نوون (مصدر) ی پیک دی. وهکو (هه لچوو، لچوو [هه لچوو]) (فقط) به (لهجه) قرینه له ماضی شهودی جوی ده کرینه وه.

ئەم ریزه به یی سه رهوه لایه نی بکهریتی یان به شیوه ساده یی یان به هیز تره له وانیه له چاوگی دارژاو و لیکدراوه وه رگیراون، چونکه دارژاو و لیکدراوه کانیان نهگه چی له به کاره نیان دا دهوری بکهریتیش ده بین، به لام لایه نی ئاوه لناوی یان ئاشکراو دیاره، به تایه ته لهگه ئاوه لفرماندا، وهک: پاش کهوتوو، هه لکه وتوو، داکه وتوو، دوش داماو، سه رکه وتوو. ئەم ریزه نه (نه) ی نه ریش وهرده گرن و ده به ئاؤلناویش وهکو: نه هاتوو، نه هات.

ئەم ریزه ناوه بکهریانه له به ره شهوه ی لایه نی بزوتنه وهوه وهلس و کهوت و بکهریتی یان له لایه ن خاوه ن کاره کانیانه وه تیدا روون و ئاشکراو دیاره، به ناوی بکهر داده نرین و ئەم رووهوه ئەم ریزه به لهگه ئه وریزه یی که به هه مان شیوه له قهدی چاوگی روودانه وه رو ده نریت به هه له له لایه ن زور به ی زمانه وانانی کورده وه هه به ناوی بکهر دانه وه یاتی که ل کراوه وه ردوو کیان به ناوی بکهر دانراون، بی شه وه هیچ به لگه به ک هینرایته وه...

راستی یه که یی ئەوانیه له چاوگی روودانه وه پیک دین ناوی بهرکارن نهک ناوی بکهر. ئەمجا ریزه ی دووهم (ناوی بهرکار) ه چونکه بکهره کانیان دیار نی یه و نیش و کاریان به سه ردا هاتوووه، نهک

تدبیتیان. لهم رووهوه پیوسته نمونویهك بو به لگه ی راستی ئەم جوونه مان بهینمهوه وهكو: (بژاو، خنكاو، پساو، مردوو. . .) ئەمانه نیسان به سەردا هاتوووه، ئەك ئیشیان كرد بێت و بگه ره كانیان نیرتییه، ⁽¹⁾ به لام ریژه ی یه كهم كه له چاوگی گویزانوهیه ناوی كهمه. دیاره وهكو ناوی بگه ری (كهوتوو، هاتوو، نووستوو، گریاو، - مو. . .) کاریان كردوووه خواهن كاره كه بگه ره كانیان، واته، نونه ی کاری (كهوتن، هاتن، نوستن. . .) یان كردوووه. ههروهها - و ی بگه ری (به ریژه یه كی كهم له قه دی چاوگی تینه په رو پاشگری ههوه پێك ده هینریت، ⁽²⁾ وهكو:

ی كهوتن: لی كهوت + ه = لی كهوته
 یه كهوتن: په ك كهوت + ه = په ك كهوته

- ناوی بگه ری دابژاو له چاوگی تینه رهوه:
 ئەم ریژه یه له به گی چاوگی تیه رو پیشگرو پاشگروه وهرده گیریت، وهك:

- له به گی چاوگی تیه رو پاشگری (ههوه، وهك):
 حوسین: نووس + هر = نووسه ⁽³⁾
 بین: بین + هر = بینهر
 حویندن: خوین + هر = خوینهر
 ناخوتن: ناخو + هر = ناخوهر (بزوینی (1))
 دهگوزیت به (ی) له وه رهگرتنی به گی چاوگه كه دا).
 یدان لیده + هر = لیده ره به تیچونی بزوینی (ه) یه کیان
 راخستن راخه + هر = راخهر هه مان هو
 هینان هین + هر = هینهر

دانان دان + هر (به تیچونی بزوینی (ی) به بی تاییه تیتی فونه تیکی
 ریزمانی كوردی ده بیته = دانهر.
 له سه ره ئەم شیویه ی سه رهوه ئەمانه ی خوا ره وهش دروست ده بن:
 بهخشین: بهخش + هر = بهخشهر
 راكیشان: راكیش + هر = راكیشه ر
 فروشتن: فروش + هر = فروشه ر
 ناردن: نیر + هر = نیره ر (نینه ر)
 پیوان: پیو + هر = پیوه ر
 چاند: چین + هر = چینهر
 كوشتن: كوژ + هر = كوژه ر (له ئەنجامی وه رهگرتنی به گه كه یدا دهنگی
 نه بزوینی (ش) كه كهپه گوپراوه به ئاوازه داری (ژ) .

پیشاندانی تهواوی ئەو نمونوانه ی سه رهوه زیاتر یارمه تی
 پروونکردنه وه شی کردنه وه تیگه یشتنی بنه واشه كه ده دات، چونكه
 دهگرت کردنی ناو له رووی موزفولوژی یه وه له مه سه له ی لیکولینه وه ی

زمانی كوردی دا کارینکی گرنگه. ئەمه ئەك ته نیا چۆنیه تی پوان و
 پیکهاتن و دروست بوونی ناو ئاشكرا ده كا، به لكو یارمه تی
 پروونکردنه وه ی تهواوو قولتری ماناو ناوه رو کیش ده دات و پیوه ندی له گه ل
 وشه ی تردا دیاری ده كا ⁽⁴⁾

ئەم پاشگری (هه) پاشگریکی زور به كساره له بارو چالاكه بو
 رزنانی وشه ی دابژاوو (زاراوه). ده توانی له گه ل به گی هه موو چاوگه
 تیه په كان و به تیه په كراوه كان دا - به هو ی (اندن) هوه - ناوی بگه ری
 دابژاو پێك بهینی وهكو ئەوانه ی له سه رهوه كه له چاوگه تیه په كانه وه
 سازكراون و وهك ئەمانه ی خوا ره وهش كه له تیه په كراوه كانه وهن و
 (1) كه یان دهگوزیت به (ی) له وه رهگرتنی به گه كانیان دا، وهك: -

روخاندن: روخین + هر = روخینه ر
 بهزینه ر، برزینه ر، سووتینه ر، نوینه ر، خنکینه ر، توفینه ر.
 ههروهها له دهنگه سروشتی به كانه وه كه كراون به چاوگی تینه په ر،
 وهكو

جولاندن: جولین + هر = جولینه ر
 روخینه ر، بارینه ر، قیژینه ر، مرقینه ر. . . به لام له ناخواتن و
 نووسین دا كهم به كاره ده هینری وهكو به تیه په كراوه كان نین، كه
 به كاره هینانیه مان مه ودا به كی به رفراوانی هه به.

پاشگری (هه) توانای ئەوه ی هه به به دوو شیوه له گه ل به گی چاوگه
 تیه په كان دا (ناوی بگه ری) پێك بهینیت:

1 - له گه ل چاوگه ئاسایی به كان دا، له سه رهوه خستمانه روو.
 2 - له گه ل چاوگه ناویزه كان (شاذ) دا. ئەوانه ی له وه رهگرتنی
 به گه كانیان دا ده ستوری نین و به لادانی نیشانه ی چاوگه ⁽⁵⁾ یه كسه ر
 به گه كانیان وه رناگیرین و ههروهها ئەو به گانه له واتای چاوگه كانیان
 تهواو دوور كه وتوو نه وه. جا ئەم جوزه چاوگانه به كسه ر به ساده یی
 پاشگری (هه) وه رناگرن، تا به هو ی پیشگروه نه كرتین به دابژاو. واته
 به چوونه سه ری (هه) نه واتای چاوگه كانیان هه له مگرن و نه واتاش
 ده به خشن و «ناشی بلین به گی فیعه كه به تنها واتای تهواوی هه به
 چونكه به راستی واتای تهواوی نیسه: تۆكه گوتت (خوور، شوور،
 كه ر. . .) كهس تیت ناگا مه به ست چیه تا نه لی (نان خوور،
 جل شوور، تی كه ر. . .) ⁽⁶⁾

به لام له رووی پیکهینانه وه بریتین له به گی چاوگه و پاشگری
 (هه) ی ناوی بگه ری و به هو ی تاییه تیتی فونه تیکی زمانی كوردی، وهكو
 ده ستووریک دوو بزوین ناریك و ناله بهاره وه ناتوانن بچنه سه ره یه كتری و
 له ئەنجام دا یه كیکیان تی ده چیت. جا تا نیستا به هه له ئەم جوزه
 به گی چاوگانه و پاشماوه ی گوپانی پاشگری (هه)، وهكو (كه ر، به ر،
 ده ر. . .) ⁽⁷⁾ به پاشگر داده نین كه له راستی دا بریتین له به گی

چاوگک و پاشگری (ه) (۱۱) وهکو:

داکردن = کەر: کەر + هر = کەر = داکەر

پابردن = بهر: به + هر = بهر = پابه

خواردن = خور: خو + هر = خور = بخور

پادان = راده = هر + راده (وهکو ناوه که پابده)

دان = ب + ده + هر = بدەر (به تیچوونی بزونیکیان)

پاشگری (ه) چالاکه بهو شیوهی له سهرهوه نیشانمان دا له گهل

هموو چاوگه تیسه ره کسان دا بو پیکهینسانی (ناوی بکەر) خوی

ده گونجیت، چونکه پاشگری (ه) یش بو دروست کردنی ناوی بکەر یا

ئاوئناوی بکهری داریزراو به کار ده بری له گهل کرداری ساده بی،

وهک: نووسەر (له سهرهوه نیشانمان داوه) یا ناساده. ناسادهش به

هردوو جوره که به وه لیکدراوه، وهک: رهنج بهر. . . داریزراویش،

وهک: داهینەر، دانەر، . . . که له (داهینان) و (دانان) هوه وه گرراون.

ئهمهش چهند نمونه به کی تره که ده ستوریک پیک ده هینن بو (ناوی

بکهری لیکدراو) له چاوگی لیکدراوه. (۱۲)

په یام بردن: په یام به + هر = په یام بهر (به تیچوونی بزونیکیان

نان کردن: نان که + هر = نانکەر (بزونیکیان تیچوه)

خوین بردن: خوین به + هر = خوین بهر (به ههمان هو)

پاوکردن: پاوکه + هر = پاوکەر (به ههمان هو)

ئیش کردن: ئیش که + هر = ئیش کەر (به ههمان هو)

سوال کردن: سوال که + هر = سوالکەر (به ههمان هو)

نان بردن: نان به + هر = نان بهر (به ههمان هو)

رهنج دان: رهنجده + هر = رهنجدهر (به ههمان هو)

ری بردن: ری به + هر = ری بهر (به ههمان هو)

بهم نمونانده دا درده که ویت که پاشگری (ه) له زمانی کوردی دا

بناغی بوونی داکوتاوه، به لام به زوری چوته سهر نهو چاوگانهی که وا

له ئیش و کاری روژانده دا به کارهینانسان زورتره له وانی تر. باشترین

نمونهش بو کونی (پهغه مبهر - نانکەر) که ناوی بکهره. ئهمجا له گهل

په گسی چاوگه کسانسی تریش دا له کون دا به کار هاتسوه، به لام

وله به ره وهی همیشه له سهر زاریبوونه سووک بوونه ته وهو دهنگی

(ر) که بیان لیوه که وتوه ئهم نمونه یش ئاشکراتر ده بیت وهک له وشه ی

(بخور) به سوانی دهنگی (ر) که هی ده بیته (بخو) و ده وتریت:

فلانه کهس بخویه. مام نهریمان نان بدیه. له جیاتی (بخور،

بده).

ههروه ها بو ئیسات بوونی (ه) و کونی له زمانی کوردی دا ده بینن

له شیوهی کرمانجی سه روودا بوونی پاریزراوه. به وینه ده بینن، ناوی

بکهری دارزاوو لیکدراو له چاوگی (خوارن) دا بریتی به له «خوهر،

نانخوه) (۱۳) لهم پرووهه ماموستا فازل عومهر ده لی:

«ئهم دبیزین. . . . پیغه مبهر، نانخوه / نانخور، بالهه، کارکەر،

میرکوز. . . هتد ئه ری ریزمانکی، جوداهی دنیغه را، بهر، خوهر،

خور، کەر. . . هتد. . . دا ههیه؟ دی بینن هه میان داوی یا نانا

گرتی سه و نافی بکهری دروست کری سه». (۱۴) ئهمجا ناوی بکهری

(نانخوه) وهکو (نانکهر و دلهر) پهک ریزه یان هه به و بریتین له ره گی

چاوگک و پاشگری (ه). ئهمهش به لگه په که که (کەر) پاشگر نی په،

به لکو وه کو چهند جاریک روونمان کردوته وه پیک هاتوه له ره گی

(که) و پاشگری (ه) ی ناوی بکهری. له ئه نجامی کوزبوونه وی دوو

بزونی (ه) شدا په کیکیان تیچوه.

ئهمه ره سه نایه تی و کونی ئهم پاشگره نیشان ده دات. واته (کەر) یش

وه کو (بهر، خور، ده) پاشگر نی په. جا بو سووک بوونه وه ی زور

وشه ی (ناوی بکەر) دهنگی (ر) سواوه سووک بوته وه. واته له جیاتی

(بخور، بده) با (بخور، بده) به کار هاتوه. وهک پیروت بخویه،

جوامیر نان بدیه.

ریزه به کی تری به شدار بوونی پاشگری (ه) له دارشتنی (ناوی

بکهری دارزاو) له چاوگی تیهری ناویزه وه وهکو له سهره وه هیمامان

بو کرد، له پیشگری (ب) و ره گی چاوگک و ئهم پاشگره وه پیک

ده هینریت و . . . هه ندیک ماکی چاوگه که بخرینه ناو «. . . ه»

ده بیته [ناوی] بکهر وه کو: بکهر، بدهر، بخوره (۱۵) و له خواره وه به

ته وای ئهو شیوه دارشتنه ی ناوی بکهر ده خینه پیش چاو، وه کو:

چاوگک	پیشگر	رهگ	پاشگر	ناوی بکهری دارزاو
کردن	ب	که	هر	بکەر
دان	ب	ده	هر	بدهر
خواردن	ب	خو	هر	بخور
پردن	ب	به	هر	ببهر
خستن	ب	خه	هر	بخهر

له وهر گرتی ئهم ریزه ناوه بکهریانه دا دوو بزونی (ه) ی ره گی

چاوگه کسان و پاشگره که له ئه نجامی چوونه سهر په کترینان به پی

ده ستوروی دهنگساری کوردی (ه) به کیان تیچوه. ئیستا ده رکوت که

ئهم جورانه ی سهره وه له پیشگر و ره گی چاوگی ساده و پاشگر

پیکهاتوو و شیوه ی ناوه بکهری په دارزاو لیکدراوه که له چاوگی

دارزاو و لیکدراوه و هره گیریت پیشگری «ب» نهو پیکهاتنه یان به دهره

ته نها پاشگری (ده) له گهل په گه کانیان دا (ناوی بکهری دارزاو و ناوی

بکهری لیکدراو) به شدار ده کات وه کونه سهره وه له باسی ئهم

ریژه یه‌دا خستمانه به‌رچاو

نان خواردن: نان + خو + هر نانخور (نانخور)

ذرگردن: دار + که + هر دارگره

داخستن: داخه + هر داخه (به‌تیچونی (ه) به‌کیان)

تیک دان: تیک ده + هر تیک ده (به‌همان هو)

نه خستنه به‌رچاوی ته‌واوی هم ریژه‌یه‌ی (هر) به‌تابیه‌تی له‌چاوگه

ریژه‌گان دا که «کهر، ده‌ر، به‌ر»^(۱۱) که‌ره‌گی چاوگه‌کانی (کردن،

ذ، بردن) و پاشگر نین و په‌گه و پاشگر ن، وه‌کوله نمونوه

دغه‌کانی سه‌روهه خستمانه روو.

ناوی بکهری داپژاو همه‌به له‌پیکهاتن دا په‌گه‌کهی ورده‌گرین و

(هر) ده‌خه‌ینه سه‌ر، به‌تابیه‌تی له‌چاوگی (ناردن) دا، که «نیره‌ه ده‌بینه

(نیره‌ه). لیره‌دا ده‌توانری و ئاسایسه نه‌بزونی (ن) شونی یادهوری

(ی) نه‌بزونین و هرگری و وه‌کونیمچه بزونینک بچینه نیوان هرردو

زونی (ی، ه) که‌وا له‌یه‌کیان جیسا‌بکاته‌وه. همه‌له‌ناخواتن و

سینیش دا به‌کاردی. شیوه‌ی و هرگرتنه‌کهی:

ناردن نیر + هر نیره‌نیر

دوا شت بزه‌لگهی کونی (هر) له‌زمانی کوردی‌دا، ته‌وه‌یه زوره‌ی

پاشگره هاویه‌شه‌کانی (ناوی و فرمانی) دوری کاریگر له

تروست کردنی وشه‌ی داپژاو له‌ناوو ئاولناوه‌وه ده‌بینین بونیه (گه،

ه، ار، وک، ک، هک... هتد) وه‌ک له‌وشه‌کانی کارگه - ناوی‌یه،

پرونکه - فرمانی‌یه هه‌روه‌ها قویه‌ن و سوتنه‌ن، بنارو کوشتار، تیروک و

گه‌رؤک، په‌تک و سوتک، ده‌سته‌ک و په‌سته‌ک و گه‌لیکی تر. دلنیام

سه‌وه‌ی «هر» له‌گه‌ل ناریش و په‌گی چاوگیش دا به‌کاره‌اتوه‌وه وشه‌ی

داپژاوی پیکه‌ناوه. بونیه: چه‌په‌ر (ده‌رگای په‌رژینی باخچه‌ی

هداروقامیش دروست کراوه)، که له (چه‌پ + هر) ساز بووه.

هه‌روه‌ها وشه‌ی سه‌نگه‌ر له (سه‌نگه + هر)؛ کۆچهر (ناوی بکهر) له

(کۆچ + هر) له‌ ناوو پاشگری (هر) پیک هاتوه.

نمونه:-

شه‌نگه بییری یارو ده‌سباری کوری کۆچهر نه‌بی چون ده‌گاته

جی هه‌وارو هویه‌ ته‌و بارگه‌و بنه

(هینم، ۷۱)

چه‌په‌ر سوتا، په‌رژین سوتا

ته‌ها ئاوازی ژین سوتا

(دیلان، ۳۲۱)

هه‌موو بی باک و دلپاک و میرن

له‌ ناو سه‌نگه‌ردا له‌ وینه‌ی شیرن

(هینم، ۷۸)

پاشگری «هر» له‌ رووی واتاوه (بزووتنه‌وه و جووله‌و چالاکی)

ده‌به‌خشیت له‌ تیکرای و شه‌سازی کوردی‌دا. هم پاشگره که‌ ده‌بینه

... هوی دروست کردنی ناوی بکهری داپژاو بو‌ناوی بکهری

لیکدراویش به‌کاردیت،^(۱۲) وه‌ک:-

ئاودان: ئاوده + هر = ئاوده‌ر (به‌تیچونی بزونینکیان)

بی‌لی‌خستن: بی‌لی‌خه + هر = بی‌لی‌خه‌ر (همان هو)

ژن هینان: ژن هین + هر = ژن هینه‌ر (هم جوهره‌ ته‌نها له‌ په‌گی

چاوگی لیکدراوه‌کوه ده‌بیت وه‌ک ژن هین.

له‌ ناویردن: له‌ ناویه + هر = له‌ ناویه‌ر (به‌تیچونی هیه‌کیان)

ره‌نج دان: ره‌نج ده + هر = ره‌نجه‌ر

چیشت لینان: چیشت لی‌نی + هر = چیشت لینه‌ر

به‌ تیچوونی بزونی (ی)، یاخود به‌تیچوونی (ه) (ه) که‌ ده‌بینه

لینین به‌لام زورکه‌مه وه‌کو ریژه‌ی (ئاودیر، ئاوده‌ر).

سه‌رنج پاکیشان: سه‌رنج پاکیش + هر = سه‌رنج پاکیشه‌ر

خوین خواردن: خوین خوه + هر = خوین خوه‌ر

نان خوارن: نان خوه + هر = نانخوره

نمونه‌کانی وه‌ک (سه‌رنج پاکیشه‌ر، سه‌رسورینه‌ر... شیوه‌یه‌کی

نری ناوی بکهر له‌ چاوگه‌کانیا نه‌وه به‌ وهرگرتنی په‌گه‌کانیان و لابردنی

نیشانه‌ی چاوگه‌کانیان پیک ده‌هینرین وه‌ک:-

سه‌رنج پاکیشان سه‌رنج پاکیش

سه‌رسورمان سه‌رسورمین

۲ - ناوی بکهری داپژاو به‌ هوی پاشگری «به‌ه» له‌ په‌گی هه‌موو

چاوگه‌ تیه‌ره‌کانه‌وه به‌ئاسایی و ناویزه‌بانه‌وه روده‌نریت. له‌ رووی واتاوه

هم پاشگره وه‌کیو پاشگری «نده» «تواناو هیزو زوری ولی‌هاتووی»

ده‌گه‌نیت. هم ریژه‌یه‌ش له‌ رووی دروست بوونه‌وه دووبه‌شه:

أ - له‌چاوگی ئاسایی‌یه‌وه: پاشگری «به» ده‌چینه سه‌ر په‌گی هه‌موو

چاوگه‌ ئاسایی‌یه‌کان، په‌کسه‌ر به‌ لابردنی نیشانه‌ی چاوگه‌ و پیه‌لکاندن

هم پاشگره به‌ پینشی په‌گه‌کانه‌وه وه‌ک:

کیرین: ب + کپ — بکپ

فروشتن: ب + فروش — بفروش

کوشتن: ب + کوش — بکوش به‌ گورانی ش بوژ

کیشان: ب + کیش — بکیش

چیشتن: ب + چیژ — بچیژ

نووسین: ب + نووس — بنووس

ناردن: ب + بنیر — بنیر

زانین: ب + زان — بزان

کیلان: ب + کیل — بکیل

گۆرآن: ب + گۆر — بگۆر

ریشتن: ب + ریز — بریز

برین: ب + بر — ببر

کولان: ب + کول — بکول

ب - له چاوگی ناویزه کانهوه، ئەم ریزهیه، به کسه به شیوهی

ریزه‌ی یه کهم وه نایگیریت، به لکو نهو چاوگانه‌ی که وه رگرتنی

ره گه کانیان ده ستووری نین. به تنها به هوی پیشگری «ب» و

ره گه که یه وه پیک ناهینریت، به لکو به یاریده‌ی پیشگری «ره» وه

دروست ده بیت و ئەم ریزه‌یه‌ش هاویه شه له گه‌ل ریزه‌ی (ناوی بکه‌ری

داپژاوی) داو وه کو (نوسەر، بخۆر، . . . هتد) تیکه‌له. نمونه:

کردن: ب + که + هر — بکه‌ر (به تیچونی بزونی (ه) یه کیان)

خستن: ب + خه + هر — بخه‌ر (همان هو)

بردن: ب + به + هر — به‌ر (بو سووک بوونه وه ده‌بینه به‌ر)

خواردن: ب + خو + هر — بخۆر / بخۆ

دان: ب + ده + هر — به‌ر (همان هوی سه‌روهه)

لیژنه‌ی یه کهمی دانانی کتییی زمان و ئەده‌یی کوردی پۆلی

سی‌یه‌می ناوه‌ندی به لایانه وه پیشگری «ب» ی ناوی بکه‌ری شیوه‌ی

«به» ش ده‌گیرته خوی،^(۱۹) وه کو «به‌کیل، به‌گه‌ره» که له راستی دا

«به» ی دووه‌م نامرازی په‌یوه‌ندی‌یه و ناشیت به و شیوه‌یه ناوی بکه‌ر

رۆبیت.

هه‌روه‌ها محمه‌د محمد سه‌عید ده‌رباره‌ی پیشگری «ب»

سه‌رنجیکی لهم بازه‌یه وه ده‌ربرپوه به نیشانه‌ی «ب» ی فرمانی داخوازی

(أم) « داوه‌ته قه‌لم. ^(۲۰) له راستی دا له رووی واتاوه نهو دوو پیشگری

«ب» ی ناوی بکه‌ری و «ب» ی پیشگری فرمانی داخوازی له یه‌که‌روه

دوورن. یه که میان وه کو له پیشه‌وه روونمان کرده وه واتای «تواناو زۆری و

جووله» ده‌گیرته وه، که چی دووه‌میان واتای «داخوازی کردن و فرمان

کردن» ده‌دات

بو نه وه ریزه وه مه‌به‌سته پیشگری «ب» ی ناوی بکه‌ری له گه‌ل ره‌گی

چاوگی داپژاوی لیک‌دراودا به کارنایه‌ت به لکو «ره» یا تنها ره‌گی چاوگه

داپژاوی لیک‌دراوه که شونیی ده‌گیرته وه نمونه:

خواردن — بخۆر، نان خواردن — نانخۆر

شۆرین — بشۆر، داشۆرین — داشۆر

ناتوانریت بلین (دابشۆر).

ئەم ریزه‌ی ناوی بکه‌ری‌یه، که به هوی پیشگرو ره‌گی چاوگه وه

پیک‌یه‌هینین، تواناو زۆری کاره که له لایه‌ن خاوه‌نی‌یه وه سیفه‌تیک‌ی

همیشه‌یی‌یان به خووه‌گرتوه به لām به‌پیی به کاره‌ینان ده‌بنه

(ناوی بکه‌ر) و (ناولناوی بکه‌ر)^(۲۱)

۳ - ناوی بکه‌ری داپژاوی له ره‌گی چاوگی تیپه‌ری (یائی، تائی،

نه‌لفی) و پیوه‌لکاندنی باشگری «یار» وه‌ش پیک ده‌هینریت، له سه‌ر

ریزه‌ی (کریار، فرۆشیار). وه‌ک:-

چاوگ	ره‌گی چاوگ	باشگری (یار)	ناوی بکه‌ری داپژاوی
کریار	کری	یار	کریار
سه‌ندن	سه‌ن	(سین) یار	سه‌نیار (سینار)
نوسین	نوس	یار	نوسیار
فرۆشتن	فرۆش	یار	فرۆشیار
به‌ستن	به‌ست	یار	به‌ستیار
ژماردن	ژمیر	یار	ژمیریار
خواستن	خواز	یار	خوازیار
دانان	دانی		دانیار (بزونی (ی) تیچوهه
زانین	زان		زانیار

وله هه‌موو ناوچه‌کانی ده‌وربه‌ریه وه کریار و فرۆشیار روویان

تی‌کرد. (قه‌لای دمدم. ل ۳۲، ۳۳)

ئه‌گه‌ر سه‌نیاری خانوه‌که بکه‌ر.

وشه‌ی (کریار، فرۆشیار، جوتیار. . .) له زمانیی کوردی دا که

باشگری (یار) یان گرتوته خو به کاره‌ینانیان کونه وه‌ک له وشه‌ی

«رۆچیاره‌ دایه، که به واتای فریشته‌یه له لای «ئه‌هللی هه‌ق» و به مانای

رۆژیار دیت. وشه‌که له ئافینسادا هه‌یه، به رۆژ ده‌لین «راوچه» -

raoah « که مانای (رۆژه) ه. که واته باشگری (یار) له زمانیی کوردی دا

زۆر کونه»^(۲۲)

ئەم ریزه‌یه له پ‌واله‌ت دا له (ناوی چاوگ) وه زۆر نزیکه، به لām

جیاوازی‌کردنی ئاسانه چ له رووی واتاوه و چ له رووی دا‌پشته‌وه.

ناوی چاوگ له قه‌دی چاوگ و باشگری «اره» وه دروست ده‌بیت،

هه‌رچی ناوی بکه‌ره وه کو له سه‌روهه وتمان له ره‌گی چاوگ و باشگری

(یار) وه رۆده‌نری له جیاتی ئەم (یار) باشگری «یار» یش به کاردیت و

همان ناوی بکه‌ره له دواتر لیه‌ی ده‌دوین، وه‌کو: پارێزگار.

۴ - له زمانیی کوردی دا ئەم ریزانه‌ی (ناوی بکه‌ر) به‌دی ده‌کرتین:

أ - له په‌راوێزیک‌ی ته‌سک داو به شیوه‌یه‌کی کهم ئەم

باشگریانه‌ش ناوی بکه‌ری داپژاوی یا ئاولناوی بکه‌ری داپژاوی

پیک ده‌هینن. وه‌ک:-

ره‌گ + باشگر = ناوی بکه‌ر^(۲۳) (ئاولناوی بکه‌ری داپژاوی)

زانین: زان + ا — زانا

دانان: دانی + ا — به تیچوونی بزونی (ی) ده‌بینه دانا

جرین: تون + ا — توانا

بین: بین + ا — بینا

«بوت زانایان، گوتوویانه میژوو ئەویە پرو دەدا...»

(هینمن، ل ۴۷)

زانا دانایه، دانا، توانایه

(عەلەئەدین سەجادی م. ئە. ک.)

نەم جۆرانە ئاوەفرمانی (نە، نا)ی نەری (نەفی)یان

دەچینە سەرو^(۱) لە ئاوەلوانیان نزیك دەكاتەووە پەروشت و تاییەتیەتی بەکیك هەل دەگرن، كەچی لە لایەکی ترەو پاشگری (۱) بەكەیان تی دەچیت و ریزەیهکی داڕزاوی شیوی نەری لە رەگی تیپەرۆ تیپەرەدا نروست دەكات و لەگەل ئاوەلوانەكەش دا لایەنی بکەرەتی یان بەهیزتر دەیت. لە پاشگریەکانی تر چالاکترە لە دروست کردنی ناوی بکەری داڕزاو داداوی سەفەتی هەمیشەیی یانیش^(۲) هەیه، وەکو: نەخۆر، نەشۆر، بەکەر. نەفرۆش، نەزان، نایبا، نەمر، ناساز (نەساز)، نادیدە (بەدیده).

نەم ریزەیهی سەرەو زۆر بەکارو چالاکەو تەننەت بە یاریەدی پاشگری «سەرەو»ەش دواي گۆرانی هۆی دەنگسازى - لە سەرەتارە بسان کردوو - لە رەگی چاوگە ناویزەکانەو پیک دەهینیت.

ب - پاشگری (نە): - نەم پاشگری دەلکیتە پاشگری رەگی چەند چاوگیكەو (ناوی بکەری داڕزاو) (ئاوەلناوی بکەری داڕزاو)ی ئیویەنیک دەهینیت و مەبەستی (مەزنی و بەهیزی و زۆری و دەسەلات و توانا) دەگرتەووە.

وەك: - بەخشین: بەخش + نە — بەخشندە

كوشندە، دڕندە، زیندە، گازندە، كەشندە... بەم شیویە دەتوانن تی چەند نمونەیهك وەرگرین كە هەمان واتا مەبەست دەبەخشى، وەك! كرنە، فڕندە، جرنە، بڕندە^(۳) كە لەو وشەسازی كوردی دا بەرچاو بگيریت كە بەواتای توانای (زۆر كڕین، زۆر فڕین، زۆر جڕاندن، زۆر بڕین) دین.

ج - پاشگری «وێك»!

نەم پاشگری چالاكە لە دروست کردنی (ناوی بکەری داڕزاو) . . ئاوەلناوی بکەری داڕزاو) دا لە رەگی چاوگی (تیپەرەو، تیپەری لە [بەتیپەرەكراویش دا بە (اندن)] (ئەلفی - یائی - دالی) (تائی بەكەمی) ئەمانەش دەیتە دوو بەشەو:

۱ - لە چاوگی گۆزێنەووە:

لەم چاوگانەو ناوی بکەر دروست دەكەن وەكو:

گەران: گەری + وێك — بەتیچوونی (ی) دەیتە گەڕۆك

سازان: ساز + وێك — سازۆك

فرین: فر + وێك — فرۆك

خشان: خش (خشى) + وێك — خشۆك (بزوینی تیچو)

بزووتن! بزوو + وێك — بزۆك (بزوینی (وو) تیچو)

۲ - لە چاوگی پرودانەو:

لەم جۆرە چاوگانەو پاشگری (وێك) ئاوەلناوی بکەری داڕزاو

پیک دەهینن، چونكە بکەرەکانیان دیار نییە پاشان سەفەتیکی بەردەوامیان آگرتوتە خو. وەكو:

لەرزین: لەرز + وێك لەرزۆك

دزین: دز + وێك دزۆك

پسان: پسی + وێك پسۆك (بە تیچوونی بزوینی ی)

بڕزان: بڕزی + وێك بڕزۆك (هەمان هۆی سەرەو)

پاشگری (وێك) لە پروی واتا مەبەستەو (سووكی و نزمی دەبەخشیت) نەم ریزەیه لە بە تیپەرەو كانیشەو، وەكو واتا دروست بوونیش وەردەگیرین و لەگەل ریزەكە دا خویمان دەگونجین، بەلام بەكارهینایان دەگمەنە وەك:

سازاندن: سازین - وێك — سازۆك

رزاندن: رزین + وێك — رزۆك

پساندن: پسین - وێك — پسووك... هتد

د - پاشگری «نۆك» نەم پاشگریەش بە هەمان واتا مەبەستی «وێك» دیت و بەلام (ناوەندی بکەری داڕزاو) بە هویەو وەردەگیریت.

وێك: گریۆك، ترسووك...

مئالی گریۆك باووك و دایکی وەرست دەكات.

پاشگری «ئەك»:

نەم پاشگری نە ریزەیهکی نەك و كە دا (ناوی بکەری داڕزاو)ی ئیویە بەرچاو دەگیریت و نە رونی تریش دا بەشدار دەبی وەك نە (ناوی نامین) دا:

برووان: رووی + ئەك — برووێك (بە تیچوونی بروینی ی)

بووسان: بووسی + ئەك — بووسێك (هەمان هۆی سەرەو)

دزین: دز + ئەك — دزۆك

نووسێك برووێكی دێكاوییه

ه - پاشگری «ه» هوار، گار، یدە:

نەم پاشگریەش (ناوی بکەری داڕزاو) بە كەمی رۆدەنن:

پاشگری «ه» نە قەدی چاوگەو زۆر بەكەمی ناوی بکەر پیک دەهینیت:

حواردن: حوارد + ه — حواردە

ديت: ديت + ه — ديه (ديده)

پاشگري (هوار): -

خويندن: خويند + هوار — خويندهوار ... هند

پاشگري «گر»:

نهم پاشگري (پاراستن و ناگاداري) دهگه به نيت. وه كو: -

پاراستن: پاريز + گار — پاريزگار. كردگار. ... هند

و - «يده»: ناوي بگري دابزاوو ناولساي بگري دابزاو له بهگي

چاوهگوه زور بهگه مي دروست دهكات نهم پاشگري وهكو «وك»

«سووكي و نيمي و كه مي» ده به خشيت: -

گه بان: گه بري + يده — گه ريده (بزويني (تي) سووك بوتهوه بووه

به (تي))

تيرين (تاران): تيري + يده — تيريده

گه زين: گه ز + يده — گه زيده

ناوي بگري دابزاو شيوهي دروست بووني تري هه به. وهك: نه

بهگي چاوهگي دابزاوي تيره وه به لاولي نيشانهي چاوهگه كاني و

ههنديكيايش كه ناويرهن پيشگري و پاشگريش به شداري تيداده كهن.

به لام ناساي به كانيان ته نها به وهگرتي بهگه كانيان بوته نرين وهك:

هه لگري: هه لگر. هه لچين: هه لچ. داپاج. ئي زان. هه لگر

وهگر.

ناويره كانيان: ئي خواردن: ليخو + هر — ليخور (دهنگي ه نچووه)

داخستن: داخه + هر — داخهر

تيكردن: تيكه + هر — تيكهر

تي خستن: تيخه + هر — تيخهر

لينان: ليني + هر — لينهر

ههل كردن: ههل كه - هر — هه لكه

ليدان: ليده - هر — ليدهر

پيشگري «تي» به واتاي «چوونه ناوه وه» «هي» به واتاي (پيوه نكان و

پيوه نووسان) ديت.

۲ - ناوي بگري ليكدراو: -

نهم جوړانه برين له وشه بهگي واتادارو بهگ و قه دي چاوهگي

تيره - به تيره ركراو شه وه - و تيره به وه. نهگه چي نهم بهگه نه

واتاكانيان روون ئي به به لام به مهاي پاراستني واتاي چاوهگ و

فرمانه كانن و ده به هوي مانه وهي واتاكانيان و ده وريكي چاك و گرنك و

كاريگه ده بين له كيشي وشه سازي (سورفولجي) دا به تايه تي له

پيك هاتي وشه دا. جا نه وه دوره بو نهم دهگه ريته وه نهك بو نه و ناوو

وشه واتادارانهي له گه ئي دان. له به ريته وهي بهگي چاوهگه كه له رووي

واتاو دروست بووني وشه تازه كانه وه به هيزتره بو به واتاي وشه كه ي

تهگه وه په له كيش دهكات بو واتاو مبه ستي تازه. به شيوه بهگي

ليكدراوي ...

«له وانه به بلين كه واته بوچي بي دهگوتريت فرماني «چاوهگي» ناساده

يان بوچي بو فرمانه كه به نهك بو نه و وشانه؟ له وه لام دا ده بلين چونكه

فرمان چاوهگ دهگوتريته وه ده وري نه و وشانه و اتا تازه كانيان ده خاته روو

و نه وان وهك خويان ده مي نيته وه هه رچه نده به بي نه وان نه و واتا تازه

دروست ناب»

كه واته نيستا ده ستاين (ناوي بگري ليكدراو) وه كو دابزاوه كه ي

بگه بريته وه بو چاوهگ. سه ره براي نه وه ي كه زماني كوردي به هوي

چاوهگ و بهگه كانيانه وه ژماره بهگي بي نه ندازه وشه و زاراهي ليوه

وه رده گيريت. به هوي «... وشه و نامرازو پيشگري و پاشگري وه مي

تريشه وه هه ر ده چنه ژير خانه ي دارستن» «هوه. نهگه چي زماني

كوردي له زمانه ليكدراوه كانيشه.

نهمچا ناوي بگري ليكدراو نهم جوړانه ي هه به

أ - له ناويك و بهگي چاوهگ. دواي لابردي نيشانه ي چاوهگه كه

ناوي بگري ليكدراو پيك ديت. وه كو: سه رتاشين. پياوكوشتن:

پياوكوژ (دهنگي (ش) گوراوه به (ژ)), جل شورين: جل شور.

دارفروشتن: دارفروش.

دانساز. چه خماخ ساز. ژنجير پسين. نهش مرين. ... بهم بي به

نهم ناوه بگه رانهش وه رده گيرين: كوتال فروش. دارتاش. كاريكه كن.

ماسي گر. كاكيش. كول هه لگر (له وشه بهگي واتادارو بهگي دابزاو

پيك هاتسوه) بهنج كيش. بهنجدهر. بلويره زن. خوينسز. موچه

خور. نانكه ر. كوتال فروش. نارام گر. جفاره كيش. فزه لچاچ.

نيشتمان فروش. بز مژ. نان كر. نان خور. ...

ب - ناوي بگري ليكدراو له ناويك و قه دي چاوهگي تيره به رو تيره

به هوي پاشگري (و. و) يا ته نها ناويك و قه ده كيه ان به مبه رچيك

ناوه كه ي پيشيان ده وري به ركاري وه رگرتيت تا بينه ناوي بگه ر.

نهم ريژه به خوي له خوي دا ده بينه ناوه لساو به شيوه ي ليكدراوي بي

به كار هينان. چونكه پيكه اتنيكي وه سف ي هه به:

كوست كه و تن: كوست كه و ت + وو — كوست كه و تنو

باوك مردوو. دل به نجاو. جل سو تاسو. باز كر دوو. سه ركه و تنو

مال بردوو. به روسو تاسو. منال خنكاو. نيچير كوشنو. به رو سو و تاندوو.

دوكوليو (دوكولاو). بهك گرتوو. مال شيواو.

ج - هه موو چاوهگيكي تيره بيچكه له وانه ي كه به (اندن) ده كرين

به تيره دوو ريژه ي ناوي بگري ليكدراويان هه به. «... به كميان له

یسه یه کی واتادارو ره گه که ی پیک دئی. دووه میان له هه مان وشه ی
واتادارو ریژه ی ناوی بکه ری دارژاو - واته قه دی چاوگه و پاشگری
اووه، وهک :-

نابه ر - نان بره وو

گوشته خور - گوشت خواردوو

نورژین - ناورژاندوو

جل درین - جل دراندوو

جل شور - جل شورددوو

هه وال نیر - هه وال ناردوو

د - ناوه لفرسانی شونیی به تاییه تی (لا، بهر) له دروست کردنی ناوی
بکه ری لیکدراودا به کاره له گه ل ره گی چاوگی تیپه ردا. ده گه نیشه،
نه گه ل تیپه ردا، به کاره نیانیان که مه :

لاگرتن: لا + گر - لاگر، لاپر، لادر، لادهر، لاخور، لابه ر،
لاکوت، لامژ، لاین، بهرگر، بهرهلست، بنگر، بهرچن، لاجن،
بهرچین، بهرکیش، بهرمژ...

ه - ریژه یه ی ناوی بکه ده چینه وه ژیر (ناوی بکه ری لیکدراو) به لام به جیا
س کردنی له بهر نه وه یه، چونکه تاییه ته به ناوه لفرمان و ره گی چاوگه و
تیکه لیش ده بن له گه ل (ناوی بهرکار) دایا به تاییه تی (به) (۳۳) نه گه ره گه ل
فرمانه که دا، پروویان یه ک بیت، نه گه ریش دژی رووه که ی بیت (دژی
تجاهی) نه وا ناوی بکه ره.

ه - ننداسانی له شی مرؤف و ره ننگه کان و ناوه لئاو له کوردی دا (گوئی) ی
نی ده ربجیت له گه ل ره گی چاوگه و چهند قه دیک دا ناوه لئاوی بکه ری
لیکدراو پیک ده هینن، به لام له گه ل (گوئی) دا ناوی بکه ره

تاییه تی به کانی ناوی بکه ر

ناوی بکه ر چهند تاییه تی به که ی هه یه و بوم به مست و واتای تر
به کارده هینری، وهکو:

۱ - ناوی بکه ره که له چاوگه وه ورده گیرنی، وهکو چاوگه به ناو
به کاردیت و واتسای کرداری (پروسیس - عملیه) چاوگه که ی
هه ل ده گریت و وهکو نه ویش به پیچه وانوی فرمانه که وه که س و کاتیان تیدا
به دی ناکریت واته ه... هم سیغه یه ش که سدارنی یه، یعنی ناتوانی له
پیشه وه به کنی له بؤناوه که سیه کان که نه به باسلیکراو (فاعل)
وهرگری... .

۲ - ده بنه زار اووه وئیدیدم و (۳۴) خوازوه وهروه ها هه ندی ریژه ی
به تاییه تی نه وانوی لیکدراون وله ناویک و ره گی چاوگی باره گه و پاشگری
(وک) پیکهاتون) ده بنه ناوی نامیریش،

وهکو: نووسه ر، داهینه ر، لیکولیار، تیکوشه ر، ریگر، مه لابه زین قنگه لی
که وتوو، دلبر، گیره شویون، دووربین، لیکوله وه ر، پیوه ر، پرؤک لاده ر،
گه رؤک، پی بر، به ستوک، ده سکیش، دووربین.

۳ - ناوی بکه ریپیشه و کارو تاییه تی یه کیک یا خواوه نه که ی
ده گه یه نیت و به یی ره سه نایه تی (۳۵) ناوی بکه ر هم به شانوی لی ده بیته وه:
ا - ناوی بکه ر بؤیشه ی نیر: دارتاش، ئاسنگه ر، ئاودیر، کاکیش،
سه رتاش، کاریزکه ن، ماسی گس، نابه ر، قازان پاکه ر، سه رباز،
راوکه ر... گاهه ب به نوکه رو ، گاهه ب به شوانه

(تحفه مظفریه، ل ۲۹۳)

ب - ناوی بکه ری پیشه ی می: تیله کیش، مه لوتیر، نانکه ر، جلشور
شیردوش، مانگادوش ته شی ریس، کارکه ر.

ج - ناوی بکه ر بؤیشه ی دوولایه ن: نووسه ر، پاریزه ر، رابه ر،
کۆلکیش، کۆل هه لگر، چیشته که ر، سوالکه ر، ده روزه که ره،
دارکه ر.

د - ناوی بکه ره لم چهند سالانه ی دواپی یه دا به زوری و به فراوانی بؤ
ناوی تاییه تی که س به کاره نیاره. وهک: دانا، زانا، تانا، هه لکه وت،
سه رکه وت، ریین، رابه ر، ریبه ر، سه ربه ست،... هتد که له چاوگه وه
وهرگیراون.

ه - ناوی بکه ره پرووی به کاره نیانه وه: ناوی بکه ره کوناویش و
ئاوه لئاویش له ئاخاوتن و نووسین دا به کاردیت، وهکوناوئرک و تاییه تی
یه کانی ناو له پرووی ده وریشه له رستعا ده بیی - واته نیشانه ی تاک و کو
نیشانه ی ناسراو و نه ناسراو وهرده گریت، وهک:-

پر له دانیشتوی ناوخو
له دلشادور به نجه رؤ

(ع. ح. ب، ل ۳۲)

دانیشتوه کان هه موو چاوزیت نه که نه وه... .

(سه جادی، کورده واری، ل ۳۴۳)

هیزی لایه ک بگری بؤ ناشتی دنیا

شه رفروش مه گه ر قور بکا به سه ریا

(دیوانی گوران، ل ۵۲۲)

وهکو ئاوه لئاویش به کارده هینریت نه گه ر بیته ته و او که ری ناوی یا
پانویک و سفه تیان هه لبدات (۳۶) وهک:-

میوه ی گیشتوی زه رده سوری باخ

جریه و جوو که ی دارستانی شاخ

(گوران، ل ۹)

هه زاران کاوه ی زه حمه تکیش

پال پیوه ی بنی به ره و پیش

کرداری وهك فرمان تىدايه . لهم بارهيه وه . بروانه : د . عبدهالراجحي ،
التطبيق الصرفي ، بيروت ، ١٩٥٧ ، ص ٦٦ .

ب - سه عيد صدقي ، مختصر صرف ونحوى كوردى ، به غدا ، ١٩٨٢ ،
١٧٧ .

ج - نوورى عملى نهمين ، ريزمانى كوردى ، سليمانى ، ١٩٦٠ ، ١٢٧٧
كه نهم بابه تانهى سهروهه يان له چاوگه وه هرگرتوه نك فرمان .

٣ - بروانه : كورجوييف ، ريزمانى كوردى ، وهرگيراني له رووسى به وه .
د . كوردستان موكرىاني ، هولير ، ١٩٨٤ ، ٢١٤٤ .

٤ - سه عيد صدقي ، مختصر صرف ونحوى كوردى ، ١٩٧٧ .

٥ - بروانه : د . وريسا عومره نهمين ، تيه بهر فرمانيكى بكه ر نادياره ،
گوفارى روشنيرى نوئى ، ژ ١٠٧ ، به غدا ١٩٨٥ ، ١٩٧٧ .

٦ - ريزمانى ناخاوتنى كوردى به يهئى ليكوليه وهى ليزنهى زمان و
زانسته كانى كورى زانيارى كورد ، ٢٤٦٧ .

٧ - نوورى عملى نهمين يه كه م ريزمان نووسه كه پاشگيرى وه وهى
به سه به خوئى به كارهيئاوه . بروانه كئيبى ريزمانى كوردى ، ٣٦٧ .

٨ - د . نوره حماني حاجى مارف ، ريزمانى كوردى «ناوه» ، ١٠٦٧ .

٩ - نيشانهى چاوگه مه به ست له نوونى چاوگه كه ويته كه ي پيشى به ي
١٠ - بروانه راي مه سهوود محمه د : ريزمانى ناخاوتنى كوردى به يهئى
ليكوليه وهى زمان و زانسته كانى ، ٨٤٤ .

١١ - (به ر) به واتاى له ش ، به واتاى زمانى ، به واتاى به رى ميوه ، به واتاى
لايهك بويجيه وه كو (نهم به رى داره كه) هتد ، ههروه ها (دهن) يش به
واتاى تر ديت وه كو ده روازه وهه وهه هتد .

١٢ - بروانه : محمه د نه حمه د سه عيد ، چهند سه رنجيكى زمانه وانى ،
گوفارى روشنيرى نوئى ، ژماره ٩٣ ، به غدا ، ١٩٨٢ ، ٤١٧ ، ٤٢٧ .

١٣ - له بهر له يه كه چوون و يويستى باسه كه نهم به شه ليكدراوهى (ناوى
بكه) مان به هوى (هه) وهه پيش خست وه گه ل داروازه كه يدا له
پيكهاتن دا له به كتر ده كه ن .

١٤ - بروانه : جگه رخوين ، ئاوا ئوده ستورا زمانى كوردى ، ل به غدا ،
١٩٦١ ، ٤٨٧ .

١٥ - فاضل عمر ، نيفگر دزمانى كوردى دا ، گوفارى روشنيرى نوئى ،
ژماره ١٠٩ ، ٢٧٤٤ .

١٦ - گيوى موكرىاني ، ئه لف و بى كوردى وينه دار به تيبى لائينى ،
چاپخانهى كوردستان ، هولير ، ١٩٧٢ ، ١٣٩٧ .

١٧ - مه سهوود محمه د له بارهى «ههروه ده لى» : له لاي
نووسه رانه وه به كارهيئران به قياس له (نان ده ر) ئيش كه ر بروانه
زاراوه سازى پيوانه ، روشنيرى نوئى ، ژ ١١١ ، ١٩٨٦ ، ٢٦٥٧ .

١٨ - زمان و نه ده بى كوردى بوپولى پينجه مى ناماده بى ، چاپى حوته م ،
هولير ، ١٩٨٢ ، ٣٢٧ .

(هيمن ، رل ١٦٠)

پياوى زاناو خوئنده وار وشيار تى گه پشتوشيان
ده نيودا هه بوون

(قه لاي دمدم ، ل ٣٥)

سوپاى نووستوو ته شكين
توله يان لى ته ستين

(ع . ح . ب . ل ٨١)

دل شاهينى ديده بازه مه ستى شهرايى نازه
دل دارودل نوازه ، دل كيش و دل فرينه

(نالى ، ل ٣٩٦)

٦ - ناوى بكه ر پاشگيرى «ه» واتاى (ئه به تراكى - Abstract)
وهه ره گريو له مه به ست و واتاى پيشورى دورده كه ويته وهه ، ده بيته ناوى
واتاى

وهك : ميلهت فروشى ، خوئيمزى ، سه به مستى ، نيشتمان فروشى ،
ئاسنگه رى : (٣٨)

سه رى راهاتووى ، تاجى سه به مستى
كه ي نه هونى بو زيندان په رستى

(ديوانى گوزان ، ل ١٨٧)

ئه گه ر ميلهت نه كا ميلهت فروشى
له خوئى نايينى زالم خير و خوئى

(ناله ي جوداى ، ل ٦٩)

٧ - به هوى پاشگيرى «ه» وهه ده بيته ناوى فه ره نه گى وه كو : ته سهئى
كوژه ، دو شاومزه .

په راويز :

١ - بروانه : ا - د . نوره حماني حاجى مارف ، ريزمانى كوردى ، ناو ،
به غدا ، ١٩٧٩ ، ١٠٦٧ ، ده لى : له زمانى كوردى دا بو زونانى ناو چهند
رينگايهك هديه . نه وهى له ناويان دا سه ره كى بى (دارشتن) و
(ليكدان)

ب - د . كاميل به سبير ، زاراهوى كوردى ، زانكوئى سليمانى ، ١٩٧٩ ،
٦٢٧ ، ده لى : «زمانى كوردى زمانيكى (له صحتى) واته
به يه كانسووساوه لهم رووه وه دكتور نه وهى زاگه باندووه كه به هوى
ليكدان وه وشه به كى زور له زمانه كه دا پيك ديت .

٢ - ا - بروانه بيسر وراى قوتابخانه زمانه وانه به سراوى به كان كه به لايانه وه ،
چاوگه بنه به ته ، نك فرمان ، چونكه چاوگ سه رچاوه وه هرگرتنى فرمانه ،
نك فرمان بنه به ت و سه رچاوه بيت . لهم رووه وه ده لين «چاوگ جياوازه له
فرمان ، چونكه وه كو ناو وايه و كاتى تيدانى به ، به لام واتاى روودان و

١٩ - پروانه: محمەد مستەف كوردی، ئەو بەرگەر جەلان، مستەف صالح كەریە، عەبدولسلا میدب، زمان و نەدەبی كوردی بو پۆلی سێ بەمی بوینی، بەغدا، ١٩٧٢، ل ٢١.

٢٠ - محمەد نەحمەد سەعید، چەند سەرنجیكی زامەنەوانی، گوڤاری رووشنیری نوێ، ژمارە ٩٣، ل ٤١ - ٤٢.

٢١ - پروانه عبدالرحمن ئەمین زەیحی، قاموسی زمانی كوردی پیتی ب، بەرگی دووهم، ١٩٧٩، ل ٧٠.

٢٢ - (بەر) چەند واتنە بە دەبەخشی، وەكو پاشگەر بە واتای هەوێری بەتی و نە گەن بوون «دیت، بونموونه: (كەری، هوشیار، هەستییار... ئەوێ پەری (كەری) و (هوش) و (هەستی) ی گەن دایە، ئەمانەت نەم پاشگەر نە (كەری) و (هوشیار) یش دا هەر هەمان واتای هەبە، چونكە كەری بەك ئەگەر پەروە هیزی كەری یی نەبیت كەری كەری بوچی بەجی ناکری و (هوشیار) یش ئەگەر شت و مەکی فرۆشەتی یی سەبیت و نەگەنی دا نەبیت نەو دیسان كەری فرۆشتن دروست نەبیت. هەر وەها وە ووشە بەك دوست و خوشە و بیست دەگە یە نەبیت بە وینە: یاریكە هەبە ئەنی بووكە جوانی شاری كەری بووكە... زۆر باوەو كورد دەبیت: خوا یاری ئەو كەزە دەكەم.

ب - بو ئەوێ كە «یارە وەكو پاشگەر ئە دەجێتە سەر بەرگی فرمان ئەك ئەدی چاوگ، پروانه: (أ) زمان و نەدەبی كوردی بو پۆلی سێ بەمی ناوەندی، چاپی دووهم، بەغدا، ل ٣٦.

(ب) زمان و نەدەبی كوردی، بو پۆلی پینجەمی نامادەبی بەغدا، ١٩٨٢، ل ٢٧.

(ج) د. كامیل بەسیرانی و ابوو كە (باز) بە واتای «هاو دەمیكي زۆر خوشە و بیست هاتوو» وەكو پاشگەر ئەك بو بەكەری و هەوێری بەتی دیت. زاراوەی كوردی، ل ١٤١.

٢٣ - جەمال نەبەز، زمانی بەك گرتوو كوردی، بامبێرگ، ١٩٧٦، ل ٥٧.

٢٤ - پروانه: نووری عەلی ئەمین، ریزمانی كوردی، ل ١٥٣.

٢٥ - ماموستایان نووری عەلی ئەمین و مەسعوود محمەد كوردوینف ئەنھا هێمایان بو چوونە سەری «نە» ی نەری كوردوو، كەچی «ناش بەكاردیت و باویشە. پروانه:

أ - نووری عەلی ئەمین، ریزمانی كوردی، ١٩٦٠، ل ١١٣.

ب - مەسعوود محمەد، «رووشنیری نوێ»، ژمارە ١١١، بەغدا، ١٩٨٦، ل ٢٣٤.

ج - كوردوینف، ریزمانی كوردی، ل ١٠٩.

٢٦ - ئەم ریزەبە ئە فەدی چاوگی ئێنە پەروە ئێنە پەروە دروست دەبیت، بەلام ناوە ئناون وەكو ناوە ئناوی ئاسایی، نموونە: نەهات، نەبیست، نەبوو

(نەبی) ... بە بوچوونی من ئەوانە ی ئە ئێنە پەروەن كورت كراوی ریزەبە ناوی بگەری ئاسایی وەكو: (هاتوو) بوئە (نەهاتوو، نەهات...) پروانه: كوردوینف سەرچاوەی پیشوو، هەمان لاپەرە.

٢٧ - پروانه: زمان و نەدەبی كوردی بو پۆلی سێ بەمی ناوەندی، ل ٣٦.

٢٨ - لیزنە ی زمان و زانستەكانی كوردی (٢٤٧) ی (ریزمانی ئاخاوتنی كوردی) دا ئەم ریزەبە ی بە ناوە ئناو دەبات، بەلام راستی بەگە ی ناوی بەكەری دا پزواو، بەتایبەتی (روووك) كە ناوی دا پزواو و گومانێ نەسەر نی یە نایبە ناوە ئناوی بەكەری دا پزواو.

٢٩ - پروانه: د. ئەسەری فەخەری و د. كوردستان موكریانی، ریزمانی كوردی، ل ١٢٩.

٣٠ - (عبدالرزاق بیمار)، زاراوەكانی ناوكتیانی قوتابخانە، گوڤاری رووشنیری نوێ، ژ ١١١، بەغدا، ١٩٨٦، ل ٢٩٤.

٣١ - پروانه: ریزمانی ئاخاوتنی كوردی، ل ٢٥٤.

٣٢ - پروانه: مەسعوود محمەد، چەند حەشارگە بەكی ریزمانی كوردی، ل ٤٧ - ٤٨.

٣٣ - ریزمانی ئاخاوتنی كوردی، ل ٢٥٦.

٣٤ - پروانه: أ - توفیق وەهیبی، دەستووری زمانی كوردی، ل ٢٦.

ب - زمان و نەدەبی كوردی، بو پۆلی سێ بەمی ناوەندی، چاپی دووهم، ل ٢٠.

٣٥ - پروانه: ئیبراهیم ئەمین بالدار، گوڤاری رووشنیری نوێ، ژمارە ١١٢، ١٩٨٦، ل ٢١٢. ئەم جوهر ریزانە ی (ناوی بەكەری) بە زاراوە دانراوە كە لە راستی دا هەرواشە. هەر وەها محمەد مەعروف فەتاح بو ئەو چوو كە هەندێك ناوی بەكەری دەبنە ئیدیەم. لێرە دا ئەوێ سەر وە زیاتری لە سەر ناروین، چونكە بابەتە كە پێنەندە بە واتا ناسیو (سیماتیک Symanitic)، كە هەر یەكە یان دوو زانستی سەر بەخۆن و لە بەكەر جیاوازان، بەلام بە پێی پێنەندی بە باسە كە مانە ئاوپرمان لێدایەو پروانه محمەد مەعروف فەتاح دیسان ئیدیەم لە گوڤاری كۆری زانیاری عێراق، ژ ١٥، بەغدا، ١٩٨٦، ل ٩٤ - ٩٥.

٣٦ - پروانه: أ - ك. كوردوینف، ریزمانی كوردی وەرگێرانی د. كوردستان موكریانی، ل ٧٢، كە ناوی پیشە ی ئەنھا بە بەك خال باس كوردوو جیا یانی نەكردوئەو.

ب - د. ئەوهرحمانی حاجی ماریف، سەرچاوەی پیشوو، ل ١٦٨ - ١٦٩ ناوی پیشە یی بە پێی نیرومی و دوولایەن جیاكردوئەو، بەلام یی ئەوێ دەست نیشانی ناوی بەكەری لە گەن دا بكات.

٣٧ - پروانه: أ - نووری عەلی ئەمین، ریزمانی كوردی، ل ١٣١.

ب - زمان و نەدەبی كوردی بو پۆلی پینجەمی نامادەبی، ل ٣٢.

٣٨ - پروانه: د. فاروق عومەر سدیق، وشەسازی لە زمانی كوردی دا، لە

١٦ - فازل عومەر، نیفگر دزمانی کوردی دا، گوڤاری روشنییری نوی، ژ (١٠٩)، به غدا، ١٩٨٦ .

١٧ - فاروق عومەر صدیق، وشه سازی له زمانی کوردی دا، له ب٢ ٣، گوڤاری کۆری زانیاری کورد دهرهینراوه، به غدا، ١٩٧٥ .

١٨ - د. کامیل حهسەن به سیر، پیناسینی زاراوه، گوڤاری روشنییری نوی، ژ (١١١)، به غدا، ١٩٨٦ .

١٩ - د. کامیل حهسەن به سیر، زاراوهی کوردی لیکۆلینه وو ههسه نگاندن چاپخانهی زانکۆی سلیمانی، ١٩٧٩ .

٢٠ - د. کامیل حهسەن به سیر، زانستی ئاوه لواتا، چاپخانهی کۆری زانیاری عیراق، به غدا، ١٩٨١ .

٢١ - ک. ک. کوردوییف، ریزمانی کوردی به که رهستهی دیالیکتی کرمانجی و سۆرانی، د. کوردستان موکریانی له زمانی رووسی یه وه وهری گیراوه ته سه رزمانی کوردی، ههولیر، ١٩٨٤ .

٢٢ - د. کهمال فوناد، موحازه ره کانی ریزمانی کوردی بوپۆلی دووه می بهشی کوردی کۆلیجی ئاداب، زانکۆی سلیمانی، سالی خویندنی ١٩٧٢/١٩٧٣ به ناوی «وه رگراوه کانی فرمان مشتقات الافعال» له رۆژانی ٥/٧، ١٦/٥/١٩٧٣ .

٢٣ - محهمه دهمین هه ورامانی، سه ره تابه که له فیلۆلۆژی زمانی کوردی، به غدا، ١٩٧٣ .

٢٤ - محهمه دهمین هه ورامانی، زاری زمانی کوردی له ترازووی بهراورددا، به غدا، ١٩٨١ .

٢٥ - مه سه وود محهمه د، چه ند حه شارگه به کی زیزمانی کوردی، چاپخانهی کۆری زانیاری کورد، به غدا، ١٩٧٦ .

٢٦ - مه سه وود محهمه د، زاراوه سازی پیاوه، روشنییری نوی، ژ (١١١)، به غدا، ١٩٨٦ .

٢٧ - مه سه وود محهمه د، زاراوهی پيسوانه، بهشی دووه م، ناوی داریزراوه، گوڤاری روشنییری نوی، ژ (١١٢)، به غدا، ١٩٨٦ .

٢٨ - مه سه وود محهمه د، (کۆری زانیاری کورد) چون ئه م ناوه ی وه رگرت؟ گوڤاری زانیاری، ژ (٤)، به غدا، ١٩٧١ .

٢٩ - محهمه د محهمه د سه عید، چه ند سه رنجیکتی زمانه وانی ده رباره ی کتیی ریزمانی کوردی، د. شه وره حمان، گوڤاری روشنییری نوی، ژ (٩٣)، به غدا، ١٩٨٢ .

٣٠ - زمان وه ده بی کوردی بوپۆلی سی یه می ناوه ندی، چاپی دووه م، به غدا، ١٩٧٢ .

٣١ - محهمه د مه عرووف فه تاح، دیسان ئیدیهم پید اچوونه وه به که له بهر روشنیایی زمانه وانی دا، له ب١١ ی گوڤاری کۆری زانیاری عیراق ده سته ی کورد، به غدا، ١٩٨٦ .

ب٢، ب٣ «گوڤاری کۆری زانیاری کورد» دهرهینراوه، به غدا، ١٩٧٥، له ٥٠٥ . له م ریزه ناوه شه بستراکتی به دووه، بی ئه وه ی ناوی بکه رهینیی، به لام نمونه کانی زۆری ناوی بکه روپیشه و کارده گه یه نن وه به وابه هیمای ئه وه ی بکه ردايه که ئه م ناوه شه بستراکتی یانه له ناوی بکه ره وه وه رگراون .

«سه رچاوه کان»

١ - محهمه د حه سەن محهمه د، ریزمانی کوردی، به رگی به کم، چاپخانهی دار الجاحظ، به غدا، ١٩٧٦ .

٢ - د. شه وره حمانی حاجی مارف، زمانی کوردی له بهر روشنیایی فۆنه تیک دا، چاپخانهی کۆری زانیاری کوردی، به غدا، ١٩٧٦ .

٣ - د. شه وره حمانی حاجی مارف، شه ورنسان له زمانی کوردی دا، چاپخانهی کۆری زانیاری کوردی، به غدا، ١٩٧٧ .

٤ - د. شه وره حمانی حاجی مارف، ریزمانی کوردی، به رگی به کم، بهشی به کم، «ناوه»، چاپخانهی کۆری زانیاری کوردی، به غدا، ١٩٧٩ .

٥ - ئیبراهیم ئه مین بالدار، زاراوه و زمان له کاروانی زانیاری ئه مپۆدا، روشنییری نوی، ژ (١١٢)، ١٩٨٦ .

٦ - به هزاد، چاوگی کۆیره وه بووله زمانی کوردی دا، گوڤاری «به یان»، ژ (٢) به غدا، ١٩٧٢ .

٧ - توفیق وه می، ده ستووری زمانی کوردی، جزئی به کم، چاپخانهی دار الطباعه الجدیته، به غدا، ١٩٢٩ .

٨ - جگه رخسۆن، ئاوا ئوده ستوورا زمانی کوردی، چاپخانهی صلاح الدین، به غدا، ١٩٦١ .

٩ - ریزمانی ئاخاوتنی کوردی به پنی لیکۆلینه وه ی لیژنه ی زمان و زانسته کانی کۆری زانیاری کورد، چاپخانهی کۆری زانیاری کورد، به غدا، ١٩٧٦ .

١٠ - سه عید صدقی، مختصر صرف ونحوی کوردی، چاپخانهی نجاح، به غدا ١٩٢٨ .

١١ - صالح حوسین پشه ری، کورته به که له ریزمانی کوردی، چاپخانهی به غدا، ١٩٨٥ .

١٢ - زمان وه ده بی کوردی بوپۆلی پینجه می ئاماده یی، چاپی حه وتم، ههولیر، ١٩٨٢ .

١٣ - عبدالرزاق بيمار، زاراوه کانی ناوکتیانی قوتابخانه، گوڤاری روشنییری نوی، ژ (١١١)، به غدا، ١٩٨٦ .

١٤ - عه بدوله حمان ئه مین زه بیحی، قاموسی زمانی کوردی، به رگی دووه م «ب» به غدا، ١٩٧٩ .

١٥ - عه بدوللا شالی، ناوی بکه ره له زمانی کوردی دا، گوڤاری په روه ره وه زانست، ژ (١٥)، به غدا، ١٩٧٩ .

- ٣٦- د. وريسا عومهرثمين، مردني وشه، گوڤاري كاروان، ژ (٤٥)، هوليير، ١٩٨٦.
- ٣٧- الاستاذ الشيخ احمد الحملوي، شذا العرف في فن الصرف، مطبعة دار الكتب المصرية، ١٩٧٢.
- ٣٨- الدكتور عبده الراجحي، التطبيق الصرفي، دار النهضة العربية للطباعة والنشر، بيروت، ١٩٧٩.
- ٣٩- محمد التقى الحسين الجلاي، نزهة الطرف في علم الصرف، مطبعة دار النعمان - النجف، ١٩٧٧.

- ٣٢- د. نهسرين فخرى و د. كردستان موكرياني، ريزماني كوردي بو بوني يه كه مي به شي زماني كوردي، زانكوي سه لاهدين ١٩٨٢.
- ٣٣- نووري عهلي ثمين، ريزماني كوردي، چاپخانه ي كامهران، سينماني، ١٩٦٠.
- ٣٤- نووري عهلي ثمين، دموري بيته بزوني (٥) له زماني كوردي دا، گوڤاري رؤشنيري نوئي، ژ (١١١)، به غدا، ١٩٨٦.
- ٣٥- د. وريسا عومهرثمين، تينه په فرمانيكي بكه نادياره، گوڤاري رؤشنيري نوئي، ژ (١٠٧)، به غدا، ١٩٨٥.

ملخص البحث

أسم الفاعل

رفيق محمد الشواني

هناك أسماء وكلمات غير قليلة تشتق من المصدر إلا أن بحثنا هذا فقط يتناول اسم الفاعل ويعتبر من المواضيع الحيوية والمهمة غير المبحوثة بصورة مفصلة تستحقه كتسليط الأضواء على جميع جوانبه وقد حاولت قدر الأمكان وبعد جهد جهيد أن أبحث هذا الموضوع من حيث صياغة تعريف شامل له وصياغة قواعد ودراسات اشتقاقه من المصدر مبيناً الطرق المختلفة لتكوينه مستنداً إلى الأمثلة الحية في لغتنا القومية الكردية مع إظهار الخصائص واستعمالاته المختلفة والتفرعات التي يتفرع منها كأستعماله مثل الاسم والصفة والمصطلح في اللغة الكردية مع كشف وبيان معنى الزيادات التي تسبقه وتلحقه كالسابقة واللاحقة أي المعنى المراد لهما.

اسم الفاعل بأعتباره نوعاً من انواع الأسماء المشتقة من المصدر والأسم من حيث الاشتقاق ووجوده في اللغة الكردية نوعان هما:

الأسماء المشتقة والأسماء غير المشتقة، يتناول الباحث في هذا المقال الاسم الفاعل المشتق من المصدر، لأن المصدر برأي هو الأصل والأساس لأشتقاق وصياغة وتكوين الكلمات في اللغة وليس الفعل، لأن الفعل نفسه في اللغة يشتق جذره من المصدر وبعد إضافة السوابق واللواحق والضمائر الشخصية المتصلة يقوم بدور الفعل وحينذاك يحسب ككلمة ذات معنى ويصرف للأزمنة المختلفة وخاصة إلى صيغة المضارع والأمر.